

Amos Oz
JUDÁŠ

JUDÁŠ

Amos Oz

JUDÁŠ

Z autorizovaného anglického prekladu preložila
KATARÍNA KAROVIČOVÁ

slovar

Copyright © Amos Oz 2014
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2018
Translation © Katarína Karovičová 2018

ISBN 978-80-556-2786-1

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Venujem Deborah Owenovej

Hľa, po poli tu beží zradca ľstivý.

Nech hodí doňho kameňom ten mŕtvy, a nie živý.

Nathan Alterman: „Zradca“,
zo zbierky *Radosť chudobných*

1

Tento príbeh sa odohral v zime na prelome rokov 1959 a 1960. Je to príbeh o omyle a túžbe, neopätovanej láske a nezodpovedanej náboženskej otázke. Na niektorých budovách dosiaľ vidieť stopy vojny, ktorá pred desiatimi rokmi rozdelila mesto na dve časti. Spoza zavretých okien k vám môžu doľahnúť vzdialené tóny akordeónu alebo clivý zvuk harmoniky.

V mnohých jeruzalemských bytoch visí na stene v obývačke van Goghova obloha posiatá hviezdami alebo jeho rozochvené cyprusy, v malých spálňach pokrývajú dlážku slamené rohože a na molitanovej rozkladacej pohovke s ozdobnou prikrývkou s orientálnym vzorom, na ktorej sú poukladané vyšívané vankúše, ležia chrptom nahor otvorené knihy *Doktor Živago* alebo Jizharove *Dni Ciklangu*. Celý večer horí v naftovej piecke modrý plameň. V kúte miestnosti vyrastá z vázy vyrobenej z mínometného granátu vkusný zväzok trnitých halúzok.

Začiatkom decembra Šmuel Aš prerušil štúdium na univerzite a rozhodol sa odísť z Jeruzalema, pretože sa mu rozpadol vzťah, nedarilo sa mu dopísať diplomovú prácu, ale predovšetkým sa zhoršila otcova finančná situácia a Šmuel si musel začať hľadať prácu.

Šmuel bol asi dvadsaťpäťročný statný bradatý muž, plachý, citlivý, socialista, astmatik, ktorý sa vedel rýchlo nadchnúť a rovnako rýchlo splasnúť. Mal široké ple-

cia, krátky hrubý krk a aj prsty tučné a krátke, akoby mu na nich chýbal jeden kĺb. Zo všetkých pórov na tvári a krku sa mu drali kučeravé chlípky pripomínajúce drôtenku: brada sa mu smerom nahor spájala so strapatými vlasmi a smerom nadol končila v húštine kučeravých chlupov na hrudi. V zime či v lete vzbudzoval z diaľky dojem, že je rozčúlený a spotený. Zblízka však človeka príjemne prekvapilo, že sa mu z pokožky nešíri kyslastý zápach, ale jemná vôňa detského zásypu. Neustále sa opájal novými nápadmi, ale museli byť duchaplné a obsahovať nejaký paradox. Rýchlo sa však unavil, zrejme pre zväčšené srdce a astmu.

Oči mu hneď naplnili slzami, čo ho privádzalo do rozpakov, dokonca sa za to hanbil. Pri pohľade na mačiatko, ktoré v zimnej noci mňaukalo pri múre – azda stratilo matku –, vrhalo na Šmuela srdcervúce pohľady a obtieralo sa mu o nohu, mu raz-dva zvlhol zrak. Keď sa v kine Edison na konci nejakého priemerného filmu o osamelosti a zúfalstve ukázalo, že záporný hrdina má srdce zo zlata, zadúšal sa slzami. Ak pri východe z Nemocnice Ša-arej Cedek zazrel neznámu chudú ženu a dieťa, ako sa objímajú a vzlykajú, rozvzlykal sa aj on.

V tých časoch pokladali plač za čisto ženskú záležitosť. Plačúci muž vzbudzoval odpor, možno dokonca miernu nechť ako žena s chlpmi na brade. Šmuel sa za svoju slabosť hanbil a usiloval sa ju ovládnuť, ale márne. V hĺbke duše sa za túto precitlivosť vysmieval sám sebe, dokonca sa už zmieril s myšlienkou, že pre nedostatok mužnosti bude jeho život pravdepodobne prázdny a bezcieľny.

Ale čo si urobil okrem toho, že sa v tebe ozval súcit? pýtal sa občas znechutene sám seba. Mača si predsa mohol schovať pod kabát a odniesť si ho domov. Kto by ti v tom bránil? Mohol si podísť k tej vzlykajúcej žene

s dieťaťom a ponúknuť jej pomoc. Mohol si posadiť dieťa na balkón s knihou a keksami, sadnúť si so ženou na posteľ v izbe a pohovárať sa s ňou o tom, čo sa jej stalo a čo by si mohol pre ňu urobiť.

Jardena mu niekoľko dní predtým, než od neho odišla, povedala: „Bud' si ako neposedné šteňa, ktoré pobieha sem a tam – dokonca aj keď sedíš na stoličke, vyzeraš, akoby si naháňal vlastný chvost –, alebo, naopak, celé dni donekonečna ležíš na posteli ako nevyprášená prikrývka.“

Mala na mysli jednak jeho večnú únavu, jednak nepokojnú chôdzu, ktorá pôsobila dojmom, že sa už-už rozbehne. Schody bral vždy po dvoch. Cez rušné ulice prebiehal šikmo, riskoval pritom život, nedíval sa napravo ani naľavo, vrhal sa vpred ako do šarvátky, kučeravú hlavu s bradou a fúzmi vystrčenú dopredu, telo predklonené. Nohy mu vždy naháňali trup (ktorý sa zasa ponáhlal za hlavou), akoby sa báli zaostať, aby im Šmuel nezmlizol za najbližším rohom. Celý deň sa niekam horúčkovo ponáhlal a lapal po dychu, nie zo strachu, že príde neskoro na prednášku alebo na politickú schôdzu, ale preto, lebo v každom okamihu, či ráno alebo večer, sa snažil splniť všetky povinnosti, zaškrtnúť si všetky položky na každodennom zozname a konečne sa vrátiť do pokoja a ticha svojej izby. Každý deň mu pripadal ako namáhavá prekážková dráha, ktorá sa začínala vytrhnutím zo spánku a končila návratom pod prikrývku.

S nadšením robil prednášky každému, kto bol ochotný počúvať, najmä kamarátom zo Spolku socialistickej obnovy: vysvetľoval, uvádzal fakty, protirečil, vyvracal argumenty a predkladal nové verzie. Rozprával zoširoka, s pôžitkom, vtípom a so zápalom. Ale keď mu povedali, aby si vypočul názory druhých, bol odrazu netrpezlivý, roztr-

žitý, unavený, až sa mu napokon zatvorili oči a strapatá hlava mu odkvica na zarastenú hrud'.

Rád rečnil aj pred Jardenou, vyvracal predsudky, vyzvodzoval závery z predpokladov a naopak. Ale keď mu niečo rozprávala ona, o minútu, dve mu už padali viečka. Vyčítala mu, že ju nevníma, Šmuel to popieral, ale keď ho požiadala, aby jej zopakoval, čo práve povedala, zmenil tému a rozhovoril sa o nejakej hrubej chybe, ktorú urobil Ben Gurion. Bol láskavý, veľkorysý, ochotný a mäkký ako vlnená rukavica, zo všetkých síl sa snažil byť užitočný, ale zároveň bol zmätený a netrpezlivý. Nikdy nevedel, kam si založil druhú ponožku, čo presne chce od neho domáci, alebo komu požičal poznámky z prednášok. No nikdy sa nezmyšľil, keď so zničujúcou presnosťou citoval Kropotkinove slová o Nečajevovi po ich prvom stretnutí a potom, o dva roky neskôr, ktorý z Ježišových apoštolov bol najmlčanlivejší.

Hoci Jarden mala rada jeho živosť, bezradnosť a bujarosť, ktorou jej pripomínal priateľského samopašného psa, čo sa večne obtiera o človeka, dožaduje sa maznaní a sliní mu na kolená, rozhodla sa, že sa s ním rozíde a povie áno svojmu predchádzajúcemu priateľovi, pracovitému, málovravnému hydrológovi Nešerovi Šerševskému, odborníkovi na zachytávanie dažďovej vody, ktorý ju požiadal o ruku a takmer vždy sa mu darilo predvídať všetky Jardenine želania. Na narodeniny podľa občianskeho kalendára jej priniesol peknú šatku a na tie podľa hebrejského o dva dni nato jej venoval malý zelený orientálny koberček. Dokonca si pamätal, kedy majú narodeniny jej rodičia.

Asi tri týždne pred Jardeninou svadbou sa Šmuel napokon vykašľal na svoju diplomovú prácu s názvom „Ježiš z pohľadu Židov“. Pustil sa do nej s obrovským nadšením, uchvátený odvážnou myšlienkou, ktorá mu preblesla hlavou, keď si vyberal tému. Ale sotva sa ňou začal zaoberať podrobnejšie a skúmať dostupné pramene, zistil, že na jeho úžasnej myšlienke nie je nič nové, že bola publikovaná ešte predtým, ako sa narodil, začiatkom tridsiatych rokov, v poznámke ku krátkemu článku jeho vynikajúceho učiteľa profesora Gustáva Jom-Tova Eisenschlossa.

Aj na Spolok socialistickej obnovy doľahla kríza. Streťávali sa každú stredu večer o ôsmej v zadymenej kaviarni s nízkym stropom v zadnej uličke vo štvrti Jegia Kapajim. Občas sa tam schádzali na partiu backgammonu remeselníci, klampiari, elektrikári, maliari a tlačiar, takže členom skupiny pripadala viac-menej proletárska. Fasádnici a opravári rádií si však k členom skupiny neprisadli, hoci občas sa ich niekto na niečo spýtal alebo utrúsil poznámku od vzdialeného stola, prípadne niektorý z členov spolku nebojácne podišiel k stolu hráčov backgammonu a požiadal predstaviteľa robotníckej triedy o oheň.

Po dlhom dohadovaní sa takmer všetci členovia skupiny zmierili so závermi XX. zjazdu Komunistickej strany Sovietskeho zväzu týkajúcimi sa stalinskej hrôzovlády, ale vytvorila sa frakcia rezolútne požadujúca od súdru-

hov, aby prehodnotili nielen svoju oddanosť Stalinovi, ale aj svoj postoj k zásadám diktatúry proletariátu, ktoré sformuloval Lenin. Niekoľkí súdruhovia zašli tak ďaleko, že použili myšlienky mladého Marxa, aby s ich pomocou spochybnili neotrasiteľnosť jeho neskoršieho učenia. Keď sa Šmuel Aš pokúsil zabrániť názorovému rozpadu, štyria zo šiestich členov skupiny oznámili, že odchádzajú a založia si vlastnú bunku. Z tých štyroch boli dve dievčatá a bez nich to už celé nemalo zmysel.

V tom istom mesiaci Šmuelov otec prehral posledné odvolanie v sérii súdnych sporov, ktoré viedol niekoľko rokov so svojím bývalým partnerom v malej haifskej firme (Šahaf s. r. o., kartografia a letecká fotografia) a Šmuelovi rodičia už ďalej nemohli synovi posilať mesačné príspevky na štúdiá. A tak Šmuel zišiel na dvor, za prístreškom na smetiaky našiel niekoľko použitých kartónových škatúl, odniesol ich do svojej izby vo štvrti Tel Azra a každý deň do nich strkal bez ladu a skladu knihy, šatstvo a osobné predmety. Ešte vždy nemal ani potuchy, kam sa presťahuje.

Večer sa zavše ako zmätený medveď prebudený zo zimného spánku potuloval v daždi po meste. Ťažkopádny krok sa vliekol po uliciach, v zime a vo vetre takmer vyľudnených. Občas zostal po zotmení stáť na daždi v niektorej úzkej uličke vo štvrti Nachalat Šiva a upieral pohľad na železnú bránu domu, kde kedysi bývala Jardena. Niekedy ho nohy zaviedli do neznámych vzdialených častí mesta ako Nachlaot, Bejt Jisrael, Achva alebo Musrara, kde sa brodil cez kaluže a vyhýbal nádobám na odpadky, čo prevrátil vietor. Keď kráčal s hlavou vystrčenou dopredu ako útočiaci býk, raz či dva razy skoro vrazil čelom do betónového múru oddelujúceho izraelskú a jordánsku časť Jeruzalema.

Bezmyšlienkovito zastal a hľadel na pozohýbané tabuľky s nápismi, čo ho pomedzi kotúče hrdzavejúceho ostnatého

drôtu varovali: STOJ! HRANICA! POZOR, MÍNY! NEBEZPEČENSTVO – ZEM NIKOHO! VAROVANIE – CHYSTÁTE SA VSTÚPIŤ DO ZÓNY, KTORÚ OSTREĽUJÚ NEPRIATEĽSKÍ OSTREĽOVAČI! Šmuel uprostred nich váhal, akoby mu ponúkli bohatý jedálny lístok a nevedel si vybrať.

Skoro každý večer sa takto túlal v daždi, premočený na kosť sa triasol od chladu a zúfalstva, zo strapatej brady mu kvapkalo, až kým napokon vyčerpaný nezaliezol do postele a nezostal v nej až do nasledujúceho večera: pre zväčšené srdce sa ľahko unavil. Na súmraku sa vysúkal z postele, obliekol sa, vzal si kabát, ktorý ešte nevyschol od poslednej prechádzky, a opäť sa vybral na koniec mesta, až do štvrtí Talpilot alebo Arnona. Keď mu cestu zatarasila brána kibucu Ramat Rachel a podozrievavý nočný strážnik si naňho posvietil baterkou, obrátil sa a rýchlymi nervóznymi krokmi sa náhlil domov. Tam bleskovo zhltol dva krajce chleba a trochu jogurtu, vyzliekol si mokré šaty, opäť sa zahrabal pod prikrývku a márne sa snažil zohriať. Nakoniec zaspal a nezobudil sa až do ďalšieho večera.

Raz sa vo sne stretol so Stalinom. Došlo k tomu v zadnej miestnosti s nízkym stropom v zadymenej kaviarni, kde sa schádzal Spolok socialistickej obnovy. Stalin poveril profesora Gustáva Eisenschlossa, aby Šmuelovmu otcovi pomohol vyriešiť všetky problémy a finančné straty. Šmuel potom z akéhosi neznámeho dôvodu stál so Stalinom na streche kláštora Dormition na hore Sion a ukazoval mu v diaľke roh Múra nárekov v jordánskom sektore. Nepodarilo sa mu vysvetliť Stalinovi, ktorý sa usmieval popod fúzy, prečo Židia zavrhlí Ježiša a prečo sa k nemu dodnes obracajú chrbtom. Stalin nazval Šmuela Judášom. Nakoniec sa kdesi mihla vychudnutá postava Nešera Šerševského, ktorý dal Stalinovi kľúčiacu šteňa v plechovej debničke. Na zvuk psieho kľúčania sa Šmu-

el zobudil s nejasným pocitom, že jeho nesúvislé vysvetľovanie všetko iba zhoršilo, pretože v Stalinovi vzbudilo nielen podozrenie, ale aj pohrdanie.

Oknom v izbe lomcoval vietor a dážď. Keď nadránom búrka zosilnela, plechová vanička na pranie, pripevnená k mrežiam balkóna, narážala do zábradlia s dutým zvukom. Odkiaľsi z diaľky, možno z dvoch miest od seba vzdialených, sa celú noc ozýval brechot dvoch psov, niekedy prešiel do zavýjania.

Napadlo mu, že odíde z Jeruzalema a nájde si prácu niekde ďaleko, azda ako nočný strážnik pri Ramonskom kráteri, kde vraj stavajú nové púštne mesto. Medzitým však dostal pozvánku na Jardeninu svadbu: zjavne sa s Nešerom Šerševským, krotkým mužom, odborníkom na zachytávanie dažďovej vody, chcú hneď zosobášiť. Nepečajú dokonca ani na koniec zimy. Šmuel sa rozhodol, že všetkých prekvapí a pozvanie prijme: poruší spoločenské pravidlá a príde tam hlučný a veselý, samý úsmev a potľapkávanie po pleciach. Zjaví sa ako nečakaný hosť na svadobnom obrade, na ktorom sa má zúčastniť iba rodina a najbližší priatelia, a potom nadšene pôjde na svadobnú hostinu a prispeje k zábave svojou preslávenou imitáciou profesora Eisenschlossa.

Ráno v deň Jardeninej svadby však Šmuel Aš dostal silný astmatický záchvat a dovliekol sa do ambulancie, kde sa mu márne pokúšali pomôcť inhalátorom a rozličnými protialergickými tabletami. Keď sa jeho stav zhoršil, odviezli ho do Nemocnice Bikur Cholim.

Jardeninu svadbu strávil Šmuel Aš na oddelení akútnych prípadov a celú svadobnú noc dýchal s pomocou kyslíkového prístroja. Nasledujúci deň sa rozhodol bez meškania odísť z Jeruzalema.

3

Začiatkom decembra, v deň, keď v Jeruzaleme začal padať dážď so snehom, Šmuel Aš oznámil profesorovi Gustávovi Jom-Tovovi Eisenschlossovi a ostatným vyučujúcim (na katedrách histórie a religionistiky), že prerušuje štúdium. Vonku vo vádí sa vznášali chuchvalce hmly podobné špinavým chumáčom bavlny.

Profesor Eisenschloss bol malý zavalitý chlapík v okuliaroch s hrubými sklami, jeho pohyby pripomínali kukučku horlivo vyzerajúcu z nástenných hodín. Šmuelova novina ho zaskočila.

„Ale prečo! Čo je to za hlúposť! Čo nám zrazu sadlo na nos? Ježiš z pohľadu Židov! Pred nami sa predsa črtá ojedinelé žirne pole! V Talmude! V Tosefte! V Midrachu! V našom folklóre! V stredoveku! Určite stojíme pred dôležitým prielomom! Tak čo? Čo keby sme krok za krokom pokračovali vo výskume? Bezpochyby si čoskoro rozmyslíme ten hlúpy nápad zutekať uprostred boja!“

Po týchto slovách si dýchol na sklá okuliarov a usilovne ich čistil skrkvanou vreckovkou. Náhle vystrel ruku a povedal zmeneným, trochu rozpačitým hlasom: „Ale ak nás, nedajbože, postihli nejaké finančné ťažkosti, určite by sa našiel diskretný spôsob, ako po troškách získať skromnú podporu.“ Ešte raz stisol Šmuelovi ruku, až mu slabo zapraskali kosti, a prudko vyhrkol: „Nesmieme

sa tak rýchlo vzdávať! Ani Ježiša, ani Židov, ani vás! Privedieme vás späť k tomu, čo je vašou vnútornou povinnosťou!“

Keď Šmuel vyšiel z jeho pracovne na chodbu, usmial sa pri spomienke na študentské večierky, kde imitoval profesora Gustáva Jom-Tova Eisenschlossa, ktorý vyskakoval ako kukučka z hodín a vždy dôsledne oslovoval všetkých vrátane vlastnej manželky v dôverných chvíľach prvou osobou množného čísla.

Večer Šmuel Aš našiel na stroji inzerát, v ktorom z dôvodu „nečakaného odchodu“ lacno predával malé bakelitové rádio Philips, písací stroj Hermes Baby a gramofón s vyše dvadsiatimi platňami: klasickou hudbou, džezom a francúzskymi šansónmi. Pripevnil ho na korkovú nástenku pri dverách bufetu v suteréne Kaplanovej budovy v areáli univerzity. Pretože tam viselo množstvo oznamov, inzerátov a plagátov, musel ho pripichnúť na starší, päťalebo šesťriadkový oznam na modrom papieri napísaný – Šmuel si to stihol všimnúť, skôr než ho zakryl – úhladným ženským rukopisom.

Potom poklusom vyrazil na autobusovú zastávku pred vchodom univerzitného areálu, kučeravú baraniu hlavu vystrčenú dopredu, akoby sa pokúšala ujsť pred hrubým krkom, z ktorého vyrastala. Po štyridsiatich či päťdesiatich krokoch, keď prechádzal okolo sochy Henryho Moora, veľkej ležiacej ženskej postavy zahalenej do akejsi hrubej látky zo zelenkavého bronzu, sa zrazu obrátil a rozbehol naspäť ku Kaplanovej budove, k nástenke vedľa schodov vedúcich dolu do bufetu. Krátkymi tučnými prstami rýchlo nadvihol svoj inzerát a niekoľkokrát za sebou si prečítal oznam, ktorý len pred niekoľkými minútami skryl pred vlastným zrakom:

HĽADÁME SPOLOČNÍKA

Slobodnému študentovi humanitných vied s konverzačnými schopnosťami a so záujmom o históriu ponúkame ubytovanie zadarmo a skromný mesačný plat za to, že strávi každý večer päť hodín so sedemdesiatročným invalidom, vzdelaným mužom so širokým rozhľadom. Vie sa postarať sám o seba a nehľadá opatrovateľa, ale spoločníka. Dostavte sa, prosím, na vstupný pohovor od nedele do štvrtka medzi 16. a 18. hodinou na adresu Ulička rabína Elbaza 17, Šaarej Chesed. (Pýtajte sa na Ataliu.) Vzhľadom na zvláštne okolnosti budeme od úspešného uchádzača požadovať písomný sľub, že zachová úplnú mlčanlivosť.